

Toimeentulotukilain uudistaminen 2025 – Diakoniatyöntekijöille tehdyn kyselyn tuloksia

Toimeentulotukeen kaavaillaan muutoksia, jotka tulevat voimaan vuonna 2026. Kokonaisuudistusta valmistellaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä keväällä 2025. Toimeentulotukilain kokonaisuudistusta valmistelevalle työryhmälle on julkaissut ehdotukset siitä, miten lain uudistukselle asetettuihin tavoitteisiin päästään.

Ehdotuksillaan työryhmä haluaa vahvistaa toimeentulotuen roolia viimeisijaisena tukimuotona sekä ehdottaa velvoitteita tuen saamiseksi. Velvoitteet liittyvät kokopäivätyön hakemiseen sekä aktivointisuunnitelman tekemiseen. Samoin vähäisiä lahjoja ja avustuksia sekä ansiotuloja ehdotetaan huomioitavaksi tuloina kokonaisuudessaan. Diakoniatyöntekijät tapaavat asiakaskoh- taamisissa paljon toimeentulotukea ja muita etuuksia saavia ihmisiä, joten kysimme heiltä näkemyksiä ehdotettujen lakimuutosten vaikutuksista.

Kyselyn toteuttaminen

Kysely diakoniatyöntekijöille toteutettiin tammi-helmikuussa 2025. Kysymyksissä kerrottiin pääpiirteittäin ehdotukset toimeentulotukilakiin kaavailuista muutoksista ja pyydettiin perustelevaa, miten ehdotettu muutos näyttäytyy ja vaikuttaa diakoniatyön asiakkaiden tilanteissa. Kysymysten muotoiluissa mukailtiin SOSTE:n (Suomen sosiaali ja terveys ry) jäsenjär- jestöilleen tekemää kyselyä.

Kysely toteutettiin Webropol-kyselynä ja linkki kyselyyn lähetettiin joukkosähköpostina diakoniatyöntekijöille. Siihen vastasi määräaikaan mennessä 126 diakoniatyöntekijää kaikkialta Suomesta lukuun ottamatta Itä-Uudenmaan hyvinvointialueen seurakuntia. Kyselyyn lisättiin viikon kuluttua vastausajan alkamisesta kaksi täydentävää kysymystä, joihin saatiin noin 40 vastausta.

Kannatusta saaneita ehdotuksia

Kyselyyn vastanneista diakoniatyöntekijöistä 87 prosenttia kannatti ehdotusta siitä, että toimeentulotuen hakijan tulisi aina ensin hakea muut ensisijaiset etuudet. Diakoniatyöntekijät kertoivat, että yleensä diakoniatyön myöntämän taloudellisen avun edellytyksenä on ensisijaisten etuuksien hakeminen. Perusteluissaan he kiinnittivät kuitenkin huomiota siihen, että etuuksista pitäisi tiedottaa paremmin ja palveluohjausta tulisi olla saatavilla enemmän. Toimeentulotukea tulisi olla mahdollista saada ensisijaisen etuuden päätöstä odottaessa.

Kriittisesti ehdotukseen suhtautuvat diakoniatyöntekijät perustelivat vastauksissaan muutoksen aiheuttavan tulottomia jaksoja asiakkaiden tilanteissa päätösten viipyessä. Useassa vastauksessa kiinnitettiin huomiota esimerkiksi lääkärilausuntojen saamiseen, mikä voi joillain hyvinvointialueilla olla vaikeaa. Asiakkailta ei aina ole taitoa hakemusten tekemiseen tai tietoa heille kuuluvista etuuksista. Kriisitilanteessa asiakkaalla voi myös olla alentunut kyky etuuksien hakemiseen.

Hakemisen velvoite on kannatettava, mutta toimeentulotuen tulee hakuprosessin aikana kyetä joustavasti tukemaan hakijaa. Tällä hetkellä on tilanteita, joissa hakija odottaa ensisijaisen tuen päätöstä ja toimeentulotukea ei myönnetä, ennen kuin tiedot tuloista ovat varmistuneet. Hakija saattaa joutua odottamaan tulottomana kohtuuttoman kauan päätöksiä. (Diakoniatyöntekijä 98)

Lähes kaikki diakoniatyöntekijät (96 %) kannattivat tulottomana toimeentulotukea saavan ohjaamista aktivointisuunnitelman laadintaan monialaisen työllistymissuunnitelman ohella. Muutosesityksessä pidettiin kannatettavana kuntouttavan työtoiminnan tai muun vastaavan palvelun säilyttämistä so-

siaalihuollon palveluvalikoimassa. Diakoniatyöntekijöiden vastauksissa kuntouttavan työtoiminnan nähtiin ehkäisevän syrjäytymistä, tuovan tarvittavaa rytmiä elämään ja toimivan väylänä avoimille työmarkkinoille.

Kuntouttava työtoiminta opettaa ja ylläpitää ihmiselle arjen hallintaa. Päivässä on joku sisältö ja täytyy herätä huolehtimaan itsestään. (Diakoniatyöntekijä 21)

Jos asunnon vuokravakuus myönnetään osana perustoimeentulotukea, toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksetaan jatkossa suoraan vuokrantajalle. Nykyisen lain mukaan tähän on tarvittu hakijan suostumus. Tätä ehdotusta diakoniatyöntekijät kannattivat laajasti (93 %). Diakoniatyöntekijät katsoivat, että muutos ehkäisee vuokravelkojen syntymistä ja häättöjä. Ehdotuksen arveltiin turvaavan asumista.

Velvoitteiden tiivistämistä ja etuuden tasoa leikkaavia muutoksia vastustettiin

Kyselyyn osallistuneista diakoniatyöntekijöistä 68 prosenttia vastusti ehdotusta, jolla tiivistetään työttömäksi ilmoittautumisen velvoittavuutta. Muutoksen myötä kokoaikaista työtä hakevaksi työttömäksi työnhakijaksi tulisi ilmoittautua myös muun muassa osa-aikatyötä tekevien, yli 3-vuotiaista lasta kotona hoitavien sekä työkyvyttömiä henkilöiden, joilla ei ole työvoimaviranomaisen edellyttämää lääkärinlausuntoa.

Diakoniatyöntekijät kertoivat kohtaavansa monia työttömiä, joilla on lääkärinlausunto työkyvyttömyydestä ja sairausloma, mutta jotka työvoimaviranomaisen tai Kelan mukaan eivät ole työkyvyttömiä. Osa-aikatyö voi olla merkittävä apu taloudellisesti ja henkisesti näille ihmisille, joilla ei ole resursseja tehdä kokoaikatyötä joko fyysisten henkistentai ajankäytöllisten syiden takia. Kokoaikatyön hakemisen velvoittavuuden pelättiin lisäävän ahdistusta ja mielenterveyden ongelmia, mikä haastaa rajallista työkykyä entisestään. Huolta kannettiin varsinkin erityislasten ja sairaiden lasten perhetilanteista. Lasten hoitopäivät voivat venyä pitkiksi ja erityislapsen hoidon ja terapian tarve sijoittuu usein päiväsaikaan, jolloin osa-aikatyö on käytännössä ainoa mahdollisuus.

On ihmeellistä, miten työkykyä katsotaan Suomessa niin mustavalkoisesti. Pitäisi olla joko täysin terve ja kokoaikatyöhön pystyvä, tai niin sairas ettei pysty mihinkään työhön. Todellisuus ei ole mustavalkoista! (Diakoniatyöntekijä nro 32)

Työryhmä esittää toimeentulotuen perusosan alentamista 50 prosentilla kunnes ensisijainen etuus on haettu. Tätä ehdotusta vastusti 66 prosenttia diakoniatyöntekijöistä. He pitivät kannatettavana ihmisten vastuun korostamista omasta taloudellisesta tilanteestaan. Tämän muutoksen pelättiin kuitenkin jättävän ihmisiä kohtuuttomiin tilanteisiin ja lisäävän diakonian taloudellisen avun sekä hakemusten täyttämiseen liittyvän tuen tarvetta.

Työryhmä esittää myös toimeentulotuen perusosan määrän alentamista 50 prosentilla tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakija ei ilmoittaudu kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi. Muutoksen myötä yhden kuukauden määräaika kokoaikatyön hakemisessa sekä Kelan harkinta alentamisesta poistuisi. Tätä muutosehdotusta vastusti 66 prosenttia vastanneista diakoniatyöntekijöistä. Toimeentulotuen perusosan puolittamista pidettiin liian suurena ja rangaistuksenomaisena. Toimeentulotuen perusosan puolittamisen nähtiin myös vaikeuttavan perheissä asuvien lasten tilannetta ja lisäävän lapsiperheköyhyyttä.

Diakoniatyöntekijät näkivät osalla diakonian asiakkaista olevan mahdollisuuksia kokopäivätyön hakemiseen ja kolmannes piti kannatettavana, että ihmisiä veloitetaan toimimaan etuuksia saadakseen. iakoniatyöntekijät kertoivat kuitenkin myös tosiasiallisesta työkyvyttömyydestä, osatyökykyisyydestä ja vaikeuksista esimerkiksi päästä eläkkeelle tilanteissa, joissa työkykyä ei tällä hetkellä ole. Diakoniatyöntekijät pitivät tärkeänä säilyttää Kelan harkintavalta etuuksista päätettäessä.

Kaikki eivät pysty kokoaikatyöhön. Pitäisi lisätä ihmisten mahdollisuutta tehdä osa-aikatyötä, lisätä joustavuutta systeemiin. Tällaiset uudistukset vain lisäävät sellaista turhaa työn hakemista mikä ei johda mihinkään ja kuormittavat turhaan systeemiä ja ihmisiä. (Diakoniatyöntekijä 89)

Kyselyyn vastanneista diakoniatyöntekijöistä 94 prosenttia vastusti etuoikeutetun tulon eli 150 euron suojaosan poistamista. Suojaosan katsottiin tuovan pientä joustoa tilanteessa, jossa heikko taloudellinen tilanne pitkittyy. Muu-

toksen myötä keikkatyön kannustavuus heikkenee, mikä voi myös johtaa passivoitumiseen ja lisätä harmaata taloutta. Etuoikeutettua tuloa pidettiin merkittävänä erityisesti osa-aikatyötä tekeville ja uutta työtä aloittaville.

Ehdotusta vähäisiksi katsottavien ansiotulojen ja avustusten muuttamisesta kokonaan huomioitavaksi tuloksi vastustettiin vahvasti (91 % vastaajista). Muutos koski muun muassa veronpalautuksia, erilaisia rahalahjoja sekä vanhempien antamia avustuksia. Diakoniatyöntekijät kertoivat perusturvan tason olevan niin matala, että asiakkaat joutuvat lainaamaan rahaa arjessa selvitäkseen. Veronpalautuksia käytetään usein rästiin jääneiden laskujen ja velkojen maksamiseen. Diakoniatyöntekijät katsoivat myös toimeentulotukea saavien perheiden lasten joutuvan eriarvoiseen asemaan.

Pienet lahjat tai tilapäiset tulot toimivat kannustimina, mutta eivät merkittävästi muuta talouden kokonaistilannetta. Toimeentulotuen taso on liian alhainen pitkäaikaisena tukimuotona. (Diakoniatyöntekijä 98)

Ehdotusta toimeentulotuen perusosan tason leikkaamisesta vastustettiin niin ikään laajasti (93 % vastaajista). Muutosehdotuksessa esitettiin esimerkiksi yhden tai neljän prosentin leikkausta perusosaan. Nykyiselläänkin riittämättömän perusosan leikkaamisen katsottiin johtavan ruoka-avun ja muun taloudellisen avun tarpeen lisääntymiseen. Diakoniatyöntekijät muistuttivat, että perusturvaa on jo heikennetty esimerkiksi hyväksytyjä asumiskustannuksia pienentämällä ja työttömyysturvaa heikentämällä.

Tälläkin hetkellä ttt [toimeentulotuen] perusosa on hyvin pieni, erityisesti kun julkista liikennettä ei juuri ole ja oman auton mitään kuluja, saati auton hankinta- ja korjauskuluja ei huomioida. Kaikki eivät voi muuttaa pääkaupunkiseudulle, jossa voi hyvin pärjätä julkisilla. Tämä tulisi huomioida paikkakuntaakohtaisesti. (Diakoniatyöntekijä 45)

Muutoksia Kelan toimintatapoihin vastustettiin

Toimeentulotuen uudistamista valmisteleavan työryhmän raportissa esitetään muutoksia Kelan toimintatapoihin päätöksenteossa säästöjen toteuttamiseksi.

Diakoniatyöntekijät pitivät tärkeänä Kelan harkinnan säilyttämistä toimeentulotuen perusosan alentamisesta päätettäessä. Asiakkaila on erilaisia syitä muun muassa etuuksien hakemisen viivästymiselle.

Diakoniatyöntekijätkin haluavat vahvistaa asiakkaiden pärjävyyttä ja toimijuutta sekä vastuunottoa omasta tilanteestaan. Toisaalta diakoniatyössä kohdataan usein ihmisiä, joilla on eri syistä heikommat voimavarat asiointiin kuin väestöllä keskimäärin. Yhden kuukauden aikarajaa pidettiin liian tiukkana esimerkiksi tilanteissa, jossa perheessä on sairautta. Myös lasten näkökulmasta tilanne on vaikea, sillä perusosan alentaminen vaikeuttaa lasten tilannetta ja aiheuttaa eriarvoisuutta. Diakoniatyöntekijät pitivät tärkeänä palvelutarpeen arvioinnin säilyttämistä tilanteissa, joissa perusosaa alennetaan 40 prosentilla velvoitteen laiminlyönnin vuoksi. Diakoniatyöntekijöistä 72 prosenttia vastusti muutosehdotusta, jossa perusosaa alennetaan laiminlyönnin vuoksi ilman palvelutarpeen arviointia.

Perusosan alentaminen velvoitteen laiminlyönnin takia on perusteltua, mutta palvelutarpeen arvioinnin tulisi olla mukana prosessissa. Kaikki asiakkaat eivät laiminlyö velvoitteita tahallaan, vaan usein syynä on mielenterveys-, päihde- tai muut syyt, kuten palveluiden käytön haasteet esim. kielitaidosta tai muista syistä johtuen. Laiminlyönnin syy tulisi selvittää kunnolla ennen perusosan alentamista. (Diakoniatyöntekijä 63)

Toimeentulotukiasian käsittelyajan pidentämistä seitsemästä arkipäivästä kymmeneen vastusti 90 prosenttia vastanneista. Diakoniatyöntekijät perustelivat kantaansa sillä, että tilanteissa, joissa hakemusta pyydetään täydentämään, päätös viipyy jo nyt yli viikolla. Jos hakemukseen saa täydennyspyynnön vasta 10 arkipäivän kuluttua ja päätöksen siitä 10 arkipäivän kuluttua, kestää päätöksen saaminen yli kolme viikkoa. Tämä voi aiheuttaa lääketoimen katkeamista, perheiden pahoinvointia ja ahdistusta.

Toimeentulotuki on viimesijainen ja sen täytyisi olla mahdollisimman ketterästi saavutettavissa. Hakijoilla ei ole säästöjä tai muuta puskurirahaa, joten velkaantuminen on suuri riski. Elämän perusedellytykset (ruoka, lämpö) on turvattava joustavasti. (Diakoniatyöntekijä 98)

Kyselyn lopussa vapaan sanan kohdassa diakoniatyöntekijät kritisoivat leikkauksia kaikkein heikoimmassa asemassa eläviltä. He kertoivat etuuksien alikäytöstä sekä palveluohjauksen puutteista. Jos perusturvaan liittyviä etuuksia leikataan, tulisi samaan aikaan kehittää palveluja. Diakoniatyöntekijöiltä löytyi ymmärrystä säästöjen tarpeelle talouden tasapainottamiseksi, mutta samalla he näkivät suunniteltujen muutosten lisäävän eriarvoisuutta, ellei asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita oteta huomioon.

Diakoniatyöntekijöiden avoimissa vastauksissa kuvattiin pääosin monipuolisesti ja arvostavasti diakoniasta apua hakevien tilanteita. Diakoniatyöntekijöiden vastauksissa tuli kuitenkin esiin turhautuminen vaikutusmahdollisuuksien puutteeseen. Vastauksista paistoi epäuskoinen sävy perusturvan kehittämisestä siten, että se aidosti auttaisi heikoimmassa asemassa eläviä tilanteessaan eteenpäin. Toivo siitä, että yhteiskunnassa kaikki halutaan pitää mukana, tuntuu diakoniatyöntekijöiden keskuudessa osin sammuneen.

Lähteet

STM (2025). *Toimeentulotukilain kokonaisuudesta valmistelevan työryhmän loppumuu-
stio*. Sosiaali- ja terveysministeriö. [\[m%C3%A4n+loppumuistio.pdf/599c-
dc06-c175-a6f6-0318-2aed0a9c541d/\]\(https://stm.fi/documents/1271139/198978037/Toimeentulotukilain+kokonaisuudis-
tusta+valmistelevan+ty%C3%B6ryh-
m%C3%A4n+loppumuistio.pdf/599c-
dc06-c175-a6f6-0318-2aed0a9c541d/\)
Toimeentulotukilain+kokonaisuudis-
tusta+valmistelevan+ty%C3%-
B6ryhm%C3%A4n+loppumuistio.pdf-
f?t=1736494255148 - viitattu 15.1.2025.](https://stm.fi/documents/1271139/198978037/Toimeentulotukilain+kokonaisuudis-
tusta+valmistelevan+ty%C3%B6ryh-</p></div><div data-bbox=)